

Marcin Kolasa (Muzeum Historii Kielc)

Nabytki Muzeum Historii Kielc w 2023 r.

Streszczenie: W artykule przedstawiono najważniejsze obiekty, które trafiły do Muzeum Historii Kielc od stycznia do końca grudnia 2023 r.

Słowa kluczowe: muzealnictwo, zbiory, kolekcje, pamiątki rodzinne

W 2023 r. w Muzeum Historii Kielc wpisano do zbiorów 260 pozycji inwentarzowych (2092 sztuki), z czego 139 obiektów trafiło do księgi inwentarzowej „Historia”, 5 do księgi inwentarzowej „Sztuka” oraz 116 do księgi pomocniczej. Zasób biblioteczny uzupełniony został o 216 pozycji inwentarzowych.

Najokazalszym i najbardziej różnorodnym zespołem, który trafił do muzeum, był zbiór pamiątek rodzinnych podarowanych przez p. Teresę Kaderę, a zgromadzonych przez kieleckiego legionistę Henryka Rotmana Kaderę (1897–1996) oraz jego syna, Ryszarda (1936–2021). Cały zespół liczy ponad 1,8 tys. obiektów¹.

Rotmanowie byli zasymilowaną, dobrze sytuowaną rodziną żydowską. Henryk poślubił katoliczkę Stanisławę Modzelewską i sam przeszedł na katolicyzm. Cała żydowska część rodziny zginęła w czasie Holokaustu. Henryk pieczołowicie dbał o rodzinne pamiątki, segregował je i opisywał. Na zbiór ten składają się życiorysy, akty notarialne, dokumenty dotyczące posiadanych w Kielcach nieruchomości (projekty budowlane, dokumenty związane z hipoteką, umowy najmu, księgi meldunkowe i czynszowe), wezwania do Judenratu i dokumenty podatkowe z okresu okupacji, dokumenty dotyczące Henryka Rotmana Kadery, ukrywającego się w czasie wojny pod nazwiskiem Henryka Czerwińskiego, i kwestionariusze złożone w Sekcji Dokumentacji Ofiar Holokaustu i in. Jest to nieocenione źródło historyczne, z którego wyłania się obraz skomplikowanych i tragicznych losów jednej z kieleckich rodzin żydowskich.

Dużą część spuścizny obejmują pamiątki po służbie wojskowej Henryka Rotmana Kadery, który, jako niespełna osiemnastolatek, uciekł z domu, by służyć w Legionach Polskich, a potem przez całe życie przechowywał pamiątki związane z tym okresem swego życia. Wśród nich zachowało się blisko sto dokumentów, legitymacje i dyplomy dotyczące służby wojskowej, udziału w organizacjach społeczno-politycznych, przyznanych odznaczeń (il. 1, 2), ulotki i druki z lat I wojny światowej i dwudziestolecia międzywojennego (il. 3), dziesiątki druków okolicznościowych, wycinków z gazet i notatek. Są też dokumenty związane z pracą

1 Szczegółowe informacje o losach rodziny Rotmanów i pamiątkach, które zostały przekazane do Muzeum Historii Kielc w 2023 r., znajdują się w artykule dr Barbary Kasprzyk-Dulewicz i Magdaleny Kopeć *Pamiątki rodziny Rotmanów Kaderów w zbiorach Muzeum Historii Kielc*, „Studia Muzealno-Historyczne” 2023, t. 15, s. 219–242.

zawodową, książki, karty pocztowe, albumy krajoznawcze i przedmioty codziennego użytku. Całość dopełnia szabla oficera kawalerii wz. 17 (il. 4) oraz kolekcja odznaczeń, odznak i orzełków wojskowych.

W zbiorze znajdują się wykonane przez Henryka i Ryszarda w ciągu kilku dziesięcioleci niezwykle interesujące i unikalne zdjęcia (zachowane w formie negatywów i pozytywów, w części wklejonych w pamiątkowe albumy). Poza portretami rodzinnymi są to fotografie ze służby legionowej oraz dokumentujące wydarzenia z życia Kielc (uroczystości rocznicowe i religijne, defilady, Marsze Szlakiem Kadrówki). Szczególnie zajmujące i zarazem interesujące dla badaczy są fotografie krajoznawcze wykonane przez Henryka i Ryszarda prezentujące piękno ziemi świętokrzyskiej sprzed niemal stu lat. Uchwycono na nich nie tylko krajozaby czy zabytki, ale i mieszkańców Kielecczyzny przy codziennych zajęciach, pracach polowych i gospodarskich, np. w czasie czesania lnu czy prania w rzece. Z okresu powojennego uwagę przyciąga seria fotografii dokumentujących uszkodzone czołgi i inną niemiecką broń pancerną zniszczoną podczas bitwy pancernej nad Nidą w styczniu 1945 r. Cenny jest też zbiór fotografii przedstawiających wątki związane ze społecznością żydowską w Kielcach – poczynając od zdjęć rodzinnych Rotmanów, poprzez wizerunki cmentarza żydowskiego w Kielcach, synagogi, budynków zamieszkiwanych przez kieleckich Żydów (np. przy ul. Nowy Świat) i tych, w których prowadzili działalność usługową i handlową (np. rozlewni wód i napojów „Cytronelka” należącej do rodziny Rotmanów). Uwagę zwracają też fotografie z napisami antyżydowskimi na kieleckich ulicach (il. 5).

Poza darem Rotmanów Kaderów muzealne zbiory ikonograficzne wzbogaciło także jedenaście dziewiętnastowiecznych fotografii portretowych z atelier fotograficznych Władysława Krajewskiego, Wincentego Grabowskiego, Bronisława Wilkoszewskiego i Stanisława Rachalewskiego oraz trzy opisane nazwiskami fotografie chóru katedry kieleckiej z lat siedemdziesiątych XX w., a także zbiór dwudziestu fotografii i reprodukcji związanych z „Solidarnością” i Kościołem katolickim (m.in.: odsłonięcie Pomnika Poległych Stoczniovców, pielgrzymka członków „Solidarności” do Watykanu w styczniu 1981 r., Lech Wałęsa z papieżem Janem Pawłem II, Jan Paweł II z kardynałem Stefanem Wyszyńskim, Jan Paweł II w czasie pierwszej pielgrzymki do Polski z 1979 r. i ingres biskupa kieleckiego Stanisława Szymeckiego w kwietniu 1981 r.).

Z kolei zbiór 188 fotografii znalezionych na terenie kieleckiego getta, pozyskany przez muzeum w 2021 r., dopełniły ostatnie cztery fotografie pozostające dotychczas w depozycie Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN.

Niewątpliwą wartość dokumentacyjną mają pozyskane przez muzeum dwie kroniki. Pierwsza zawiera historię sekcji szermierczej Technikum Ekonomicznego w Kielcach i wypełniona jest fotografiami z treningów i zawodów oraz wycinkami z artykułów prasowych. Rozpoczyna się od lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku, a ostatnim wpisem jest relacja ze spotkania byłych członków sekcji, które odbyło się w 2003 r. Druga kronika dotyczy Rejonowego Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej w Kielcach i Miejskiego Przedsiębiorstwa Oczyszczania w Kielcach

z lat 1983–2010 i zawiera 130 kart z ponad 300 fotografiami i okolicznościowymi wpisami odnoszącymi się do ważnych wydarzeń, uroczystości, wypoczynku, sprzętu i pracowników firmy.

Zbiór archiwaliów zasiliły m.in. dokumenty pochodzące z lat trzydziestych XX w.: karta tytułowa z księgi meldunkowej z pieczęcią lakową kieleckiego magistratu, projekt klozetu murowanego na posesji przy ul. Piotrkowskiej oraz księga główna ocen postępów w nauce ze Szkoły Powszechnej nr 6 w Kielcach. Ciekawostką jest zbiór składanych tablic anatomicznych z wyciętymi elementami (sylwetka, poszczególne narządy). Prawdopodobnie pochodzą z niemieckiej encyklopedii zdrowia *Der Weg zur Gesundheit* wydanej w Berlinie w 1928 lub 1929 r. Wśród dokumentów z okresu PRL wymienić można rachunki z Klubu Prasy i Książki Ruch, książeczkę blankietów wpłat z Państwowego Zakładu Ubezpieczeń, legitymację członkowską Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego i dyplom wydany przez Komisję Egzaminacyjną Zakładu Doskonalenia Zawodowego przyznający tytuł „Gospodnika”, uprawniający do prowadzenia usług gastronomicznych.

Do muzealnej kolekcji sztuki trafiło unikalne dzieło: instalacja *Zatrzymany czas* Marka Cecuły. Światowej sławy artysta i ceramik stworzył ją specjalnie dla Muzeum Historii Kielc z okazji wystawy *Kielce-Keltz. Historia społeczności żydowskiej*, otwartej w 2022 r. w ramach obchodów Roku Żydowskiego Dziedzictwa Kielc i Pamięci o Ofiarach Kieleckiego Getta. Dzieło poświęcone tragedii Zagłady przedstawia kompozycje starych fotografii ze zbiorów m.in. Muzeum Historii Kielc, które zostały utrwalone na 48 ceramicznych naczyniach (il. 6).

Zbiory rzemiosła artystycznego i rzeźby powiększyły dwa talerze okolicznościowe *IX wieków Kielc* z Zakładów Porcelany Ćmielów oraz gipsowa statuetka Józefa Piłsudskiego projektu S. Kozikowskiego z Artystycznej Wytwórni Figur w Częstochowie (il. 7). Niepowtarzalnym wyrobem jest datowana na 1937 r. popielniczka w formie owada wykonana ze skorupy granatu, ufundowana jako nagroda w wyścigu kolarskim przez sekcję kolarską Klubu Sportowo-Oświatowego Granat Kielce (il. 8). Muzeum otrzymało też w darze dwa przedmioty związane z kulturą i religią żydowską: balsaminę z końca XIX w. i drejdel z początku XX w. Balsaminka, mająca formę wieżyczki o filigranowych ściankach, służyła do przechowywania wonnych ziół, goździków, imbiru czy muszkatu i korzystano z niej w trakcie hawdali – modlitwy kończącej szabat (il. 9). Drejdel ma kształt czworobocznego bączka z pojedynczą literą hebrajską na każdej ściance i używany był do tradycyjnej gry podczas święta Chanuka (il. 10).

Wśród rozmaitych wariów znalazło się wyposażenie turystyczne z okresu PRL: manierki, chlebaki, latarki sygnalizacyjne, materac dmuchany, łóżko polowe, leżak składany oraz przedmioty związane z Obroną Cywilną: maski przeciwgazowe, makiety z planami miasta, przeźrocza, fotogramy i taśmy filmowe dotyczące ćwiczeń i szkoleń OC.

Kolekcję przedmiotów życia codziennego zasiliły przedwojenne platerowane sztucce (pięć łyżeczek i dwa widelce), bibularz kołyskowy do osuszania atramentu oraz dwa drewniane wieszaki z Domu Towarowego Braci Jabłkowskich. Kolejnym ciekawym przedmiotem jest skarbonka Pocztovej Kasy Oszczędności z lat dwudziestych XX w. z hasłem „Gdy chcesz być pewnym swego jutra, oszczędzaj dziś”. Na czerwonej blaszanej puszcze umieszczona jest też informacja, o tym, że w każdej placówce pocztowej można założyć książeczkę oszczędnościową (il. 11). Ceną pamiątką jest pióro wieczne marki Parker należące niegdyś do kieleckiej malarki i graficzki Jadwigi Trzecińskiej. Do zbiorów pozyskano też aparat fotograficzny Villia z lat osiemdziesiątych XX w. (z instrukcją obsługi).

Zbiory archeologiczne decyzją Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach powiększył skarb wyrobów brązowych ze Skib (gm. Chęciny). Pochodzące z przełomu epoki brązu i żelaza naszyjniki, bransolety i fibule okularowe (zapinki) eksponowane są na stałej wystawie Muzeum Historii Kielc.

Zasób biblioteczny w 2023 r. zasiliły 132 druki zwarte, 29 numerów czasopism, 8 katalogów i 47 obiekty ikonograficzne.

O autorze:

Marcin Kolasa – kierownik Działu Gromadzenia i Dokumentacji w Muzeum Historii Kielc, autor opracowań i wystaw muzealnych. Zainteresowania badawcze: historia Kielc i regionu ze szczególnym uwzględnieniem XX w., fotografia historyczna.

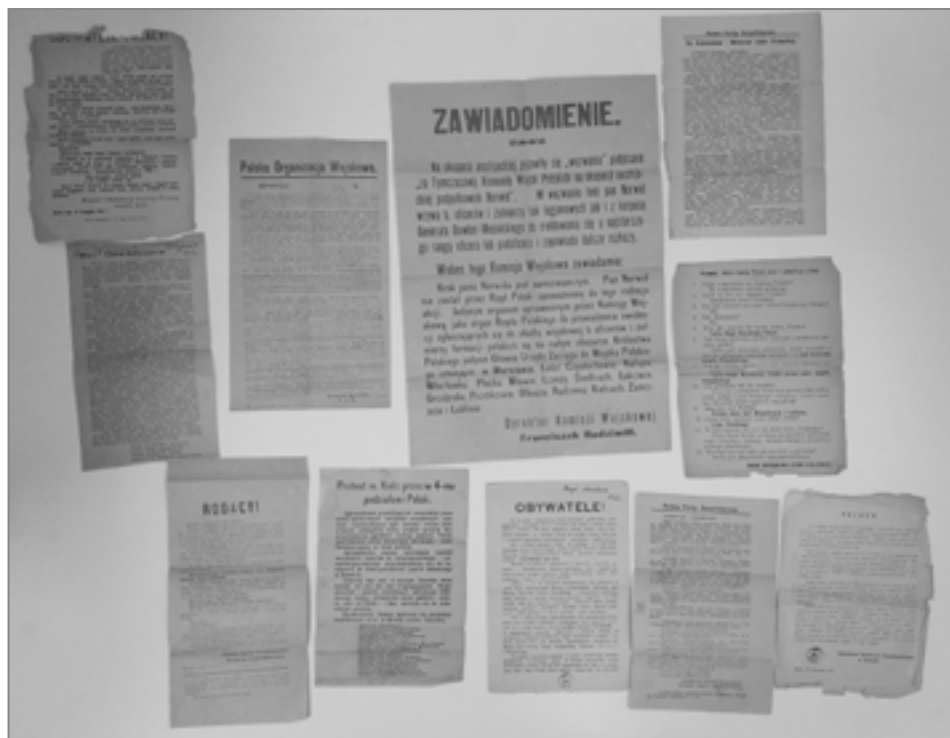
e-mail: kolasa@mhki.kielce.eu

1. Zaświadczenie wystawione na Henryka Kaderę o upoważnieniu do noszenia „Krzyża Walecznych”, 1922 r. Źródło: MHKi/H/2722/12.

2. Dyplom nadania Henrykowi Kadera Rotmanowi Krzyża Legionowego, 1928 r. Źródło: MHKi/H/2716.

3. Zbiór ulotek i druków informacyjnych o charakterze politycznym ze zbioru Henryka Kadery, 1915–1918. Źródło: MHKi/H/2721/1–11.

4. Szabla oficera kawalerii wz.17 należąca do Henryka Kadery, 1919 r. Źródło: MHKi/H/2723.

5. Fotografie ze zbioru Henryka Kadery, 1914–1939. Źródło: MHKi/H/2614–2655.

5a.

5b.

5c.

5d.

5e.

5f.

5g.

5h.

5i.

6. Instalacja artystyczna Marka Cecudy pt. *Zatrzymany czas*, 2022 r. Źródło: MHKi/S/934/1–48.

7. Statuetka Józefa Piłsudskiego z Artystycznej Wytwórni Figur w Częstochowie, proj. S. Kozikowski, 1935 r. Źródło: MHKi/S/937.

8. Popielniczka w formie owada na marmurowej podstawie – nagroda Klubu Sportowo-Oświatowego Granat Kielce w biegu kolarskim, 1937 r. Źródło: MHKi/H/2609.

9. Fragment balsaminki, koniec XIX w. Źródło: MHKi/S/938.

10. Dreidel, początek XX w. Źródło: MHKi/H/2728.

11. Skarbonka Pocztovej Kasy Oszczędności, lata 20. XX w. Źródło: MHKi/H/2731.